

Виникнення держави і права

Держава і право виникають у суспільстві, що становить сукупність які володіють свідомістю і волею. Об'єднання людей у суспільство проходить на основі спільного інтересу, взаємної співпраці і гармонійного поєднання загальних та індивідуальних інтересів членів суспільства. Це дозволяє спільними зусиллями досягнути тих цілей котрі є недосяжними для окремої людини.

У процесі історичного розвитку поступово складаються передумови якісного перетворення суспільства. Цьому сприяло удосконалення засобів виробництва. Підвищення виробництва, підвищення продуктивності праці, а також суспільний поділ праці. Першим великим суспільним розподілом праці було відокремлення скотарства від землеробства. Згодом від землеробства відділилось ремісництво. Пізніше утворилась група людей котра займалася обмінами товарів.

Підвищення продуктивності праці призводило до утворення надлишкового продукту в окремих сім'ях, а від так появу приватної власності. Суспільство почало диференціюватись за майновою ознакою, що спричинило утворення суспільних груп із суперечливими інтересами. В таких економічних умовах родоплемінна організація виявило свою неспроможність до керівництва суспільством.

На початку право формувалось як сукупність нових звичаїв, дотримання яких контролювалось органами держави. Пізніше правові норми почали встановлюватись актами голів держав чи державних службовців, наділеними відповідними повноваженнями.

При розгляді проблем виникнення держави і права важливо враховувати і те, що процес виникнення цих феноменів є далеко не однозначним. Крім первинного утворення держави і права, особливе місце посідає процес утворення нових державно-правових явищ на основі раніше існуючих. Згадані держави утворювались в процесі ліквідації імперій, колоній, суверенізації державоподібних формувань.

Поняття, предмет, метод

Конституційне право – провідна галузь права України, яка являє сукупність правових норм, що мають внутрішню єдність і загальні ознаки. З конституційного права починається формування всієї системи національного права, всіх його галузей.

Конституційне право має свій предмет правового регулювання. Це суспільні відносини які виникають в усіх сферах життєдіяльності суспільства: політичний, економічний, соціальний, духовний та регулюються правом. Конституційні права закріплюються насамперед основні принципи, які визначають устрій держави і суспільства. В них встановлюються якісні характеристики держави: суверенітет, форма правління, форма

державного устрою, загальні основи функціонування політичної системи України, символи держави.

Конституційне право – провідна галузь права України, що являє собою сукупність правових норм, які закріплюють і регулюють суспільні відносини, що забезпечують організаційну і функціональну єдність суспільства, основи конституційного ладу України, статус людини і громадянина, територіальний устрій держави, форми безпосередньої демократії, систему органів державної влади і місцевого самоврядування.

Система конституційного права України. Конституційне право – елемент правової системи України. У свою чергу, воно є складною системою, що формується з багатьох частин і елементів, що взаємодіють між собою, які характеризують внутрішню структуру конституційного права, вирізняючи його серед інших галузей права.

Норми одного інституту створюють необхідні передумови для дії іншого або кількох інститутів, визначають їх зміст і спрямованість. Так норми інституту основ конституційного ладу посідають перше місце в системі конституційного права України, оскільки в них містяться основоположні політико-правові принципи організації функціонування держави і суспільства.

Система правових актів, які є джерелами конституційного права України, ДОВОЛІ ШИРОКА, а саме: Конституція України, Конституція Автономної Республіки Крим, закони, постанови Верховної Ради України, акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, декларації, Акт проголошення незалежної України, постанови урядів України, Автономної Республіки Крим, нормативні акти місцевого самоврядування, регламенти.

Джерелом конституційного права України є міжнародні договори. Конституція України (ст. 9) встановлює, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Цивільне право як галузь права

В умовах ринкової економіки та громадянського суспільства визначальне місце у суспільному житті належить відносинам, сторони яких не перебувають у підпорядкуванні одна одній. Правові норми які регулюють абсолютну більшість таких відносин, утворюють самостійну галузь права – цивільне право. Основу цивільного права становлять конституційні та галузеві принципи.

До галузевих принципів цивільного права належать: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; неприпустимість права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом.

Основою цивільного законодавства України є Конституція України. Основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України. Актами цивільного законодавства є також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та Цивільного кодексу України.

Цивільні відносини можуть регулюватися Актами Президента України у випадках, встановлених Конституцією України.

Способами цивільних прав та інтересів можуть бути: визначені права, визначену правочину недійсним, яке існувало до порушення, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна право відношення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди.

Крім того суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом (ст.. 16 Цивільний кодекс України).

Одним з найпоширеніших способів судового захисту цивільних прав та інтересів є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Особа якій задано збитків в порушенні її цивільного права має право на їх відшкодування. Збитки вважаються: втрати яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речей, а також втрати які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права, доходи, які б особа могла реально одержати за звичайних обставин, якби її не було порушене (упущена вигода) (ст.. 22 Цивільний кодекс України).

Важливим способом захисту цивільних прав та інтересів поряд з відшкодування майнової шкоди є покладена на особу, яка порушило цивільне право або інтерес, обов'язку відшкодувати моральну шкоду, яка полягає: у фізичному болю та стражданнях яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самою, членів її сім'ї чи близьких родичів, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням її майна, приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (ст.. 23 Цивільний кодекс України).

Поняття та зміст підприємництва

Поняття та вигоди господарської діяльності в Україні. Відповідно до ст.. 3 Господарського кодексу України господарською є діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

У залежності від мети здійснення господарська діяльність поділяється на два види:

1) некомерційну господарську діяльність (господарська діяльність, що здійснюється без мети одержання прибутку).

2) підприємство (господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку).

Ознаками підприємницької діяльності є:

1. Економічна нестабільність. Суть цієї ознаки полягає в тому, що суб'єкти підприємства самостійно, тобто на власний розсуд і своєю волею, вільно обирають види підприємницької діяльності.

2. Ініціативність. Ця ознака вказує на активність підприємця у здійсненні своєї діяльності.

3. Систематичність. Систематично визначає підприємницька діяльність, яка здійснюється неодноразово.

4. Здійснення такої діяльності на власний ризик. Її мета – одержання прибутку - з різних причин не завжди може бути досягнутою.

5. Здійснення такої діяльності з метою одержання прибутку. Прибуток сума на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

6. Правомірність. Правомірно вважається підприємницька діяльність, що зареєстроване у встановленому законом порядку.

Трудове право як галузь вітчизняного права

Предметом трудового права, так само як і інших галузей права, є певні суспільні відносини. Саме найменування трудового права засвідчує, що такими відносинами, які регулює ця галузь права, є передусім трудові відносини.

Визначення предмета трудового права має важливе значення, адже тільки окресливши коло суспільних відносин, які становлять його предмет, можна визначити сферу застосування трудового законодавства. Річ у тім, що у сфері суспільної організації праці існує декілька видів суспільнотрудових відносин. Однак не всі вони належать до предмета трудового права. Такими є лише відносини найманої праці, які виникають на підставі укладення трудового договору. Ці відносини складають основу, ядро предмета трудового права.

Разом з тим, до предмета цієї галузі входять, окрім власне трудових відносин, також велика група відносин, тісно пов'язаних з трудовими, що передують, супроводять або впливають з останніх. До них належать: працевлаштування (зайнятості); з підготовки кадрів і підвищення кваліфікації на виробництві; щодо контролю за дотриманням законодавства про працю; щодо встановлення умов праці (колективно-трудова); з вирішення трудових спорів або, як їх ще називають процедурні відносини.

На відміну від предмета трудового права, який, як бачимо, визначається колом суспільних відносин, що регулюються нормами цієї галузі права, іншою важливою ознакою трудового права є метод правового регулювання, котрий визначається з огляду на те, як, якими способами чи засобами здійснюється це регулювання.

Для метода трудового права властивим є переважно договірний характер виникнення, зміни і припинення правовідносин. Основною підставою виникнення трудових правовідносин є трудовий договір. В умовах переходу до ринкових відносин значення договорів підвищується. Колективні договори і угоди, також використовуються при регулюванні трудових прав і обов'язків, умов праці та її оплати, соціально-побутового забезпечення працівників. Договірне регулювання у трудовому праві поєднується з рекомендаційним та імперативним способами. Важливими ознаками методу трудового права є: поєднання централізованого і локального встановлення прав і обов'язків суб'єктів трудових правовідносин; поєднання договірного, рекомендаційного й імперативного способів регулювання цих відносин; свобода вибору сторін при укладенні трудового договору з підляганням їх у процесі праці правилам внутрішнього трудового розпорядку; наявність специфічних способів захисту трудових прав і забезпечення виконання трудових обов'язків.

Систему трудового права утворюють всі чинні юридичні норми, що регулюють трудові та пов'язані з ними відносини, які становлять предмет цієї галузі права. Структура системи трудового права це об'єктивно зумовлена внутрішня організація цієї галузі, що виявляється в єдності, узгодженості та розподілі правових норм за відповідними інститутами. Такими інститутами у трудовому праві є: трудовий договір, робочий час, час відпочинку, заробітна плата, трудова дисципліна, охорона праці, матеріальна відповідальність, трудові спори, колективне договірне регулювання праці, підготовка і перекваліфікація кадрів, зайнятість населення, нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю.

Функції трудового права — це основні напрями впливу його норм на поведінку (свідомість, волю) людей у процесі трудових правовідносин, що є необхідними для досягнення цілей і завдань трудового законодавства. Трудове право виконує регулятивну, соціальну, захисну, виробничу і виховну функції. На сучасному етапі зміст і співвідношення функцій змінилися. Серед тенденцій розвитку трудового права спостерігається посилення захисної функції, розширення сфери договірного регулювання трудових відносин, удосконалення механізму здійснення соціального партнерства на всіх рівнях тощо. Захисна функція трудового права виявляється у встановленні мінімального рівня трудових прав працівників і забороні погіршувати становище працівників порівняно з чинним законодавством.

Джерела права розглядають переважно як зовнішню форму функціонування права, ту оболонку, без якої неможливе існування правової норми.

Основним видом джерел трудового права є нормативно-правові акти. Вони відзначаються певними особливостями, що відрізняють їх з-поміж джерел (форм) інших галузей права. Крім нормативно-правових актів, у сфері трудового права застосовуються й інші відомі світовій системі права види зовнішніх форм (джерел) права, що може вважатися ще однією з особливостей, яка відрізняє джерела трудового права від джерел деяких інших галузей права.

Такими новими видами джерел трудового права є нормативно-правовий договір та судовий прецедент - судова практика вищих судових інстанцій - Конституційного Суду України та Верховного Суду України, яка містить нормативні положення.

Нормативно-правовий договір і раніше був відомий трудовому праву України, але регулятивні властивості колективного договору не вписувалися на той час у відому доктрину позитивного права. Нормотворчість на рівні учасників трудових правовідносин допускалася тільки як локальне правовстановлення і лише для конкретизації централізованих законодавчих актів.

На теперішній час договірне регулювання трудових відносин можливе не тільки на колективно-договірному рівні, а й на рівні сторін трудових правовідносин. Тобто трудовий договір - це теж своєрідний правовий акт, який врегульовує конкретні трудові відносини і має юридичне значення, наприклад, для суду при вирішенні трудового спору.

Сучасне договірне регулювання трудових відносин вийшло за рамки конкретного підприємства і втратило тим самим свій локальний характер. З прийняттям Закону «Про колективні договори і угоди» нормативного значення набули генеральна, галузеві та регіональні угода, які приймаються за погодженням сторін і забезпечують регулювання умов праці найманих працівників.

Важливе місце у системі актів договірного характеру належить міжнародно-правовим актам. Переважна їх більшість приймається у вигляді угод, а тому вони мають властивості нормативних договорів. Це можуть бути як багатосторонні угоди (конвенції МОП та інші договори, учасником яких є Україна) або ж двосторонні договори між нашою державою та іншим суб'єктом міжнародного права, якими врегульовуються питання забезпечення трудових відносин на міжнародному рівні.

Керівні роз'яснення вищих судових органів і насамперед Пленуму Верховного Суду за радянських часів широко використовувалися для забезпечення практики застосування правових норм при вирішенні справ судами і у тому числі трудових спорів. Нерідко такі роз'яснення, незважаючи на те, що вони були адресовані безпосередньо судами, могли стосуватися і самих учасників трудових правовідносин та застосовуватись ними.

Поняття, предмет, система і джерело сімейного права України. Акти цивільного стану

Сімейне право - це сукупність правових норм, які регулюють сімейні відносини. Тобто Сімейне право регулює особисті немайнові та майнові відносини, які виникають між подружжям, іншими членами сім'ї, тощо. Крім того, сімейне право України регулює відносини усиновлення (удочеріння), опіки, піклування, патронату та інше.

Відповідно до Сімейного кодексу України, учасниками сімейних відносин є: подружжя, батьки та діти, усиновлювачі та усиновлені, мати та батько дитини, дід, баба, онуки та правнуки, рідні брати та сестри, мачуха, вітчим, пасинок, падчерка, опікун, піклувальник, дитина над якою встановлено опіку або піклування, особа, яка уклала договір про патронат, та дитина передана у сім'ю патронатного виховання. Проте сімейне право не регулює відносин між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінниками, а також між іншими родичами за походженням.

Джерелами сімейного права є закони та підзаконні нормативні акти. До законів у першу чергу слід віднести Конституцію України та Сімейний кодекс України.

У статті 51 Конституції проголошено, що "шлюб у нашому суспільстві ґрунтується на вільній згоді чоловіка і жінки. Кожен із подружжя має рівні права та обов'язки у шлюбі та сім'ї. В Основному законі держави передбачено, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а, в свою чергу, повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняється державою. Стаття 52 Конституції України передбачає рівність прав дітей незалежно від їх походження, від того народилися вони у шлюбі чи поза ним, а також наголошується, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

10 грудня 2002 року прийнято Сімейний кодекс України, який вступив в дію з 1 січня 2004 року. Він складається із семи розділів та 292 статей. Сімейний кодекс України регламентує порядок, умови одруження, особисті та майнові відносини, що виникають між подружжям між батьками та дітьми, між іншими членами сім'ї, а також відносини, що виникають у зв'язку з усиновленням, опікою та піклуванням, припиненням шлюбу.

Слід зазначити, що сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками. Однак договір не може суперечити нормам права та моральним засадам суспільства.

У статті 8 Сімейного кодексу передбачено можливість субсидіарного застосування норм Цивільного кодексу лише до майнових відносин між членами сім'ї та родичами. Однак при

регулюванні немайнових відносин між членами сім'ї норми Цивільного права застосовуватися не можуть.

Сім'ю становлять особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом та мають спільні права і обов'язки. Подружжя вважається також сім'єю і тоді, коли дружина чи чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням чи необхідністю догляду за дітьми, батьками та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Права члена сім'ї має також одинока особа.

Слід зауважити, що сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення. Сімейний кодекс України містить спеціальну статтю 10, яка передбачає можливість застосування аналогії закону й аналогії права щодо врегулювання сімейних відносин.

Так, якщо певні сімейні відносини не врегульовані Сімейним кодексом або домовленість (договором) сторін, до них застосовуються норми даного кодексу, які регулюють подібні відносини (аналогія закону). Таким чином, прогалина у сімейному законі може бути заповнена у конкретних правовідносинах договірним регулюванням, а якщо учасники сімейних правовідносин цього не зроблять, то буде застосована відповідна норма СК до регулювання інших подібних відносин.

Якщо ж до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства (аналогія права), тобто тих засад, які сформульовані у ст. 7 СК України.